

УНИВЕРЗИТЕТ „СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ“
ЈНУ ИНСТИТУТ ЗА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК
„КРСТЕ МИСИРКОВ“ – СКОПЈЕ
ул. „Григор Прличев“, бр. 5, 1000 Скопје, Р Македонија
Централа: +389 2 3114 733 телефон/факс.: +389 2 3 222 225
Електронска адреса: kontakt@imj.ukim.edu.mk
Веб-страница: www.imj.ukim.edu.mk

МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК – ИЗВОР НА ФИЛОЛОШКИ И НА КУЛТУРОЛОШКИ ИСТРАЖУВАЊА

Скопје, 2020

Редакција

д-р Елена Јованова-Грујовска, н. сов./ред. проф. (директор на Институтот)

д-р Лидија Тантуровска, н. сов./ред. проф. (претседател на Одборот)

д-р Катица Трајкова, н. сов./ред. проф. (секретар)

д-р Мери Цубалевска, н. сов./ред. проф.

д-р Елена Стоевска-Денчова, н. сов./ред. проф.

д-р Лилјана Макаријоска, н. сов./ред. проф.

д-р Веселинка Лаброска, н. сов./ред. проф.

д-р Мери Јосифоска, в. н. сор./вонр. проф.

д-р Снежана Петрова-Џамбазова, в. н. сор./вонр. проф.

акад. Јан Соколовски (Вроцлав)

д-р Бранко Тошовиќ (Грац)

д-р Емине Инанир (Истанбул)

д-р Вера Смоле (Љубљана)

д-р Жарко Бошњаковиќ (Нови Сад)

д-р Наталија Бороникова (Перм)

д-р Ален Калајџија (Сараево)

д-р Станислав Станковиќ (Косовска Митровица)

д-р Борјана Прошев-Оливер (Загреб)

Зборник на трудови од Меѓународната научна конференција „Македонскиот јазик – извор на филолошки и на културолошки истражувања“, одржана на 13 и на 14 ноември 2019 година во рамките на Отворените денови на Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков“ – Скопје

CIP - Каталогизација во публикација

Национална и универзитетска библиотека „Св. Климент Охридски“, Скопје

811.163.3(082)

МЕЃУНАРОДНА научна конференција "Македонскиот јазик - извор на филолошки и на културолошки истражувања" (2019 ; [Скопје])

Македонскиот јазик - извор на филолошки и на културолошки истражувања : [зборник на трудови] / Меѓународна научна конференција "Македонскиот јазик - извор на филолошки и на културолошки истражувања" (13 и 14 ноември 2019 година) ; [главен и одговорен уредник Лидија Тантуровска]. - Скопје : Институт за македонски јазик "Крсте Мисирков", 2020. - 402 стр. : илустр. ; 24 см

Фусноти кон текстот. - Summary. - Библиографија кон трудовите

ISBN 978-608-220-069-9

а) Македонски јазик -- Зборници

COBISS.MK-ID 52167173

© Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“ – Скопје, 2020

Сите права за ова издание се заштитени со закон. Забрането е копирање, умножување и објавување делови или на целото издание во печатените и во електронските средства за јавно информирање, или друг вид јавна употреба или изведба, без согласност на авторот или на издавачот.

МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК – ИЗВОР НА ФИЛОЛОШКИ
И НА КУЛТУРОЛОШКИ ИСТРАЖУВАЊА

Меѓународна научна конференција
„Македонскиот јазик – извор на филолошки
и на културолошки истражувања“
(13 и 14 ноември 2019 година)

Скопје, 2020

СОДРЖИНА

Борче Арсов	
ПРЕГЛЕД НА НАЈЧЕСТИТЕ ГЛАГОЛСКИ ФОРМИ ЗА ИЗРАЗУВАЊЕ НА МИНАТОСТА ВО ПРВИТЕ ПРЕВОДИ НА НОВИОТ ЗАВЕТ НА СОВРЕМЕН МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК НАПИШАНИ СО ГРЧКО ПИСМО.....	11
Мар’јана Барчук-Галик	
КОНЦЕПТ “ВБОЛВАЉНИК” У СЛОВ’ЈАНСКИХ МОВАХ: ПОРОВНЯЈЉНО-ТИПОЛОГЧНИИ АСПЕКТ	25
Родна Величковска	
МУЗИЧКИОТ ЈАЗИК НА ЕДЕН ОД БАЛАДНИТЕ МОТИВИ ВО МАКЕДОНСКОТО ТРАДИЦИОНАЛНО НАРОДНО ПЕЕЊЕ.....	39
Снежана Велковска	
ОНОМАТОПЕЈАТА И ФРАЗЕОЛОГИЈАТА.....	53
Бранислав Геразов, Веселинка Лаброска, Ирена Савицка	
ИЗРАЗУВАЊЕ НА ЛИНГВИСТИЧКИТЕ ФУНКЦИИ ПРЕКУ ИНТОНАЦИЈАТА ВО СОВРЕМЕНИОТ МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК	59
Татјана Гочкова-Стојановска, Елизабета Бандиловска	
МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК КАКО НЕМАЈЧИН И СТЕПЕНОТ НА УСВОЕНОСТ НА ЈАЗИЧНИТЕ ЗНАЕЊА	71
Марија Гркова	
УСВОЕНОСТА НА ГЛАГОЛСКИОТ СИСТЕМ ВО ПРЕДМЕТНАТА НАСТАВА (КАЈ УЧЕНИЦИТЕ ВО ШТИПСКО)	77
Сашка Грујовска-Миланова	
ЗА УПОТРЕБАТА НА ГЛАГОЛСКИТЕ ВРЕМИЊА ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК ПРИ РАСКАЖУВАЊЕТО СО НОВИ...	93
Александра Ѓуркова	
МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК ВО ЈАВНАТА СФЕРА – ЈАЗИЧНИ И ИДЕНТИТЕТСКИ КРИЗИ ВО МАКЕДОНИЈА	103
Светлана Давкова-Ѓоргиева	
ОД ДИЈАЛЕКТНАТА ЛЕКСИКА ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК	117

<p>Јасминка Делова-Силјанова ФРАЗЕМИ СО КОМПОНЕНТА НОКОТ ВО МАКЕДОНСКИОТ И ВО ЧЕШКИОТ ЈАЗИК</p>	125
<p>Кристина Димовска ПРЕДИЗВИЦИТЕ НА ПРЕВЕДУВАЊЕТО „ПОМОРЈАНСКА“ ТЕРМИНОЛОГИЈА НА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК ...</p>	131
<p>Васил Дрвошанов ИМЕНУВАЊАТА НА <i>БАЧИЛОТО</i> ВО МАКЕДОНСКИТЕ ГОВОРИ.....</p>	141
<p>Виолета Јанушева МНОЖИНАТА НА ИМЕНКИТЕ ШТО СЕ УПОТРЕБУВААТ САМО ВО ЕДНИНА ВО МАКЕДОНСКИОТ СТАНДАРДЕН ЈАЗИК.....</p>	149
<p>Елена Јованова-Грујовска, Елизабета Кузмановска МЕСТОТО НА ЕКСПРЕСИВНАТА ЛЕКСИКА ВО ИНФОРМАТИВНИТЕ ЕМИСИИ НА ЕЛЕКТРОНСКИТЕ МЕДИУМИ</p>	161
<p>Надежда Јовић ЛЕКСИЧКИ СЛОЈЕВИ У <i>ХИЛАНДАРСКОМ МЕДИЦИНСКОМ КОДЕКСУ</i> (ПРЕПИС XVI ВЕК)</p>	167
<p>Мери Јосифовска СОПСТВЕНИТЕ ИМИЊА ВО РОМАНОТ ЗА ДЕЦА „ГОЛЕМИ И МАЛИ“ ОД БОШКО СМАКОСКИ.....</p>	177
<p>Бобан Карапејовски, Марија Пандева ДИРЕКТНОТО КАЖУВАЊЕ СО МИНАТО НЕОПРЕДЕЛЕНО ВРЕМЕ (врз материјали од творештвото на Блаже Конески)</p>	183
<p>Масіеј Кавка КОНЦЕПТОТ <i>ТАТКОВИНА</i> ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК.....</p>	193
<p>Јана Кузманова ПРЕТСТАВУВАЊЕ НА ГРАМАТИЧКИТЕ КОНСТРУКЦИИ НА МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК ПРЕКУ КОНТЕКСТНО-СЛОБОДНИ ГРАМАТИКИ И ПРИМЕНИ.....</p>	199
<p>Лилјана Макаријоска, Бисера Павлеска-Георгиевска ЛЕКСИЧКАТА СИНОНИМИЈА ВО СРЕДНОВЕКОВНИТЕ МОЛИТВЕНИЦИ</p>	207

Лилјана Макаријоска, Мери Цубалевска ЛЕКСИКАТА ВО ТВОРЕШТВОТО НА ИВАН ЧАПОВСКИ	223
Јордана Марковиќ НОМИНАЦИЈА УЧЕСНИКА У СВАДБЕНИМ ОБИЧАЈИМА У СРПСКОМ И МАКЕДОНСКОМ ЈЕЗИКУ	235
Наташа Миланов О ПОЛИСЕМИЧНИМ ГЛАГОЛИМА КОЈИМА СЕ ПРИМАРНО ОЗНАЧАВА ПЕРЦЕПЦИЈА У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ – СТАЊЕ У ДЕСКРИПТИВНОМ РЕЧНИКУ И САВРЕМЕНОМ ЈЕЗИКУ	253
Емил Ниами ТИ VS. ВИЕ – ЕТИКЕЦИЈАТА ПРИ КОМУНИКАЦИЈАТА ВО СОВРЕМЕНОТО МАКЕДОНСКО ОПШТЕСТВО	263
Билјана Никовска МАКЕДОНСКИОТ ПРЕВОД НА ИМИЊАТА НА ЛИКОВИТЕ НА БИАТРИКС ПОТЕР	269
Виолета Николовска ЈАЗИЧНА (НЕ)ПИСМЕНОСТ	279
Димитар Пандев ЈАЗИЧНИТЕ ЗАЛОЖБИ НА КОДИФИКАТОРИТЕ НА МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК	289
Искра Пановска-Димкова АКЦЕНТСКИТЕ ЦЕЛОСТИ ОД ДВА ПОЛНОЗНАЧНИ ЗБОРА ВО МАКЕДОНСКИОТ ЛИТЕРАТУРЕН ЈАЗИК.....	303
Катерина Петровска-Кузманова ЗАСТАПЕНОСТА НА ИСТРАЖУВАЊАТА ЗА ЈАЗИКОТ ВО СПИСАНИЕТО „МАКЕДОНСКИ ФОЛКЛОР“	313
Снежана Петрова-Џамбазова КАТЕГОРИЈАТА ВИД ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК И СОВРЕМЕНАТА УПОТРЕБА НА ВИДСКИТЕ ПАРОВИ ВО МЕДИУМИТЕ.....	325

Милица Стојановић СЕМАНТИКА ГЛАГОЛА СА ПОЧЕТНИМ МОРФЕМСКИМ СЕГМЕНТОМ <i>ОБЕЗ-</i> У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ	331
Вера Стојчевска-Антиќ СЛОВЕНСКОТО РАКОПИСНО НАСЛЕДСТВО ОДРАЗЕНО ВО ПОВЕЌЕ РАЗНОРОДНИ ТЕКСТОВИ	343
Лидија Тантуровска НЕШТО ЗА НАСТАВНАТА ПРОГРАМА ПО ПРЕДМЕТОТ МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК ЗА УЧЕНИЦИТЕ ОД ДРУГИТЕ ЗАЕДНИЦИ (ВО ОСНОВНОТО ОБРАЗОВАНИЕ) – размислувања и предлози	351
Ленка Татаровска СУШТИНАТА НА ЈАЗИКОТ ВО СВЕТОТ НА МАРКО ЦЕПЕНКОВ	357
Марија Томанова ЗНАЧАЈ МАКЕДОНСКОГ ЈЕЗИКА У 21. ВЕКУ (Измеѓу чекића и наковња)	365
Alen Kalajdžija BOSANSKE BLASFEMIČNE RIJEČI I IZRAZI PREMA RAZUMIJEVANJU ABDULVEHABA ŽEPČEVIJE ILHAMIJE U DJELU <i>TUHFETUL-MUSALLIN</i> <i>VE ZUBDETUL-HAŠ'IN</i>	375
Tomislav Longinović JEZIK I NACIJA: OD IDENTITETA DO APSURDA	385
Maria Stryzewska PRZYMIOTNIKI OD NAZW BOTANICZNYCH W JĘZYKU POLSKIM, MACEDOŃSKIM I ROSYJSKIM	389

Марија ГРКОВА

Филолошки факултет при Универзитетот „Гоце Делчев“ – Штип
Штип

УСВОЕНОСТА НА ГЛАГОЛСКИОТ СИСТЕМ ВО ПРЕДМЕТНАТА НАСТАВА (КАЈ УЧЕНИЦИТЕ ВО ШТИПСКО)

Апстракт: Како што е познато, глаголите се одликуваат со граматички категории, па според тоа припаѓаат во менливите зборовни групи. Понекогаш, при промената на формата на глаголот може да дојде до појава на јазични грешки, кои се предмет на истражување по овој повод.

Целна група на истражувањето се учениците од VI до IX одделение во Штипско. Притоа треба да се спомене дека единствено глаголите од менливите зборовни групи се среќаваат во наставните програми по предметот Македонски јазик за сите одделенија од предметната настава (од VI до IX одд.). Водејќи сметка за методичките содржини за глаголите што се обработуваат во споменатите одделенија според наставните програми по Македонски јазик преземени од Бирото за развој на образованието на Р Македонија, беа подготвени и наменски составени тестови по Македонски јазик.

Вежбите од тестовите се директно поврзани со нашата истражувачка тема, а соодвествуваат и на возраста и на нивото на способноста на тестираната група ученици.

Резултатите од вежбите ги претставуваме во графикон и табеларно водејќи се според точноста на одговорите (точни, неточни и неодговорени прашања). Треба да се има предвид дека со тестирањето се опфатени и ученици од другите националности.

Целта на овој труд е преку анализата на добиените резултати, вклучувајќи ги и јазичните грешки од учениците од VI до IX одд. во Штипско, да се види колку го имаат усвоено глаголскиот систем, кој е предвиден да се усвои токму во предметната настава во основното образование.

Клучни зборови: глаголски систем, наставен предмет Македонски јазик, ученици од Штипско, вежби, анонимни тестови.

Како што е познато, глаголите припаѓаат во менливите зборови чија заедничка одлика е разликувањето на граматички категории според кои доаѓа до промена на формата на зборот. Граматичките категории се среќаваат во лингвистичката литература под називот „збир од карактеристики“ (Ivić 1975: 87).

Во македонскиот јазик овие категории се дефинираат како граматички значења на зборовите, кои обично се викаат и *кашеѓоријални*, а се искажуваат со посебни граматички средства. Тоа се поопшти апстрактни значења според кои различни зборови се обединуваат во одделни групи или класи врз основа на

некои истородни појави (Бојковска, Пандев, Минова-Ѓуркова, Цветановски 2008: 160).

Глаголиџе во наставните програми по Македонски јазик

Целна група на истражувањето се учениците од VI до IX одделение во Штипско. Притоа треба да се спомене дека единствено глаголите од менливите зборовни групи се среќаваат во наставните програми по предметот Македонски јазик за сите одделенија од предметната настава (од VI до IX одд.). Програмите се преземени од официјалната интернет-страница¹ на Бирото за развој на образованието на Р Македонија. Во програмското подрачје *јазик* се среќаваат следниве наставни содржини, кои се однесуваат на глаголите:

Во програмата за VI одд.:

<ul style="list-style-type: none"> • Да ги применува глаголите како видови зборови; • да ги препознава изказниот, заповедниот и можниот начин (без дефинирање). 	<ul style="list-style-type: none"> • Глаголи • Граматичка категорија начин: исказен, заповеден и можен начин 	<ul style="list-style-type: none"> • Категорија начин кај глаголите 	<ul style="list-style-type: none"> • Вежби за препознавање на глаголите и за сфаќање на нивните граматички категории: вид, лице, број (како повторување) и начин. <p><i>Вежба:</i> Учениците по анализа на текст од учебник добиваат задача во одреден пасус да ги подвлечат сите глаголи. Подвлечените глаголи ги запишуваат во својата тетратка и за истите определуваат лице, вид, број и начин.</p>
---	--	--	--

Во програмата за VII одд.:

<ul style="list-style-type: none"> - Да ги разликува граматичките категории кај глаголите; - да го разликува свршениот и несвршениот вид кај глаголите; - да ги трансформира несвршените глаголи во свршени и обратно; - да ја применува граматичката категорија време кај глаголите (минато, сегашност, иднина). 	<p>Глаголи:</p> <p>Граматички категории кај глаголите (вид, лице, број и време)</p>	<p>Граматички категории кај глаголите</p>	<p>Вежби за препознавање на граматичките категории кај глаголите. Примери за препознавање на глаголи од свршен и несвршен вид. Избор од исти глаголи поставени на временската оска (минато, сегашност, иднина) за да се толкува поимот време и граматичката категорија време.</p>
---	---	---	---

¹<http://bro.gov.mk/?q=osnovno-obrazovanie>, пристапно на 4.10.2019 год.

Во програмата за VIII одд.:

	Морфологија		
- Да ги препознава и правилно да ги употребува граматичките категории кај глаголите; - да разликува безлични, лични и нелични глаголски форми и правилно да ги употребува;	Безлични глаголи Нелични глаголски форми: л-форма, глаголска именка, глаголска придавка и глаголски прилог	Глаголски форми: безлични, лични и нелични	Вежби за препознавање на граматичките категории кај глаголите. Примери за препознавање безлични, лични и нелични глаголски форми Вежби со глаголи каде што ќе се менува формата на глаголот во различни безлични форми.
- да се запознава со неличните глаголски форми (л-формата, глаголската придавка, глаголската именка и глаголскиот прилог), да ги разликува и правилно да ги употребува.			
- Да ги разликува простите(временски, начински и нелични) и сложените глаголски форми; - да ги знае простите глаголски форми, правилно да ги употребува; - да прави разлика меѓу дејства во сегашноста во споредба со минати засведочени дејства (свршени и несвршени).	Прости глаголски форми (временски) Сегашно време Минато определено несвршено време Минато определено свршено време Заповеден начин	Граматичка категорија време Сегашно време (презент) Минато определено несвршено време (имперфект) Минато определено свршено време (аорист) Заповеден начин (императив)	Вежби од соодветно избрани текстови каде ќе се изврши трансформација на глаголи од сегашно во минато определено свршено и обратно. Самостоен избор на текстови каде се употребени прости глаголски форми (временски и начински). Составување текст каде што ќе се раскаже за минати засведочени дејства (свршени и несвршени).

Во програмата за IX одд.:

	Морфологија		
- Да ги разликува сложените глаголски форми (минато неопределено свршено и несвршено време (перфект), идно време (футур), можен начин , сум-конструкции има-конструкции); - да ги знае сложените глаголски форми, правилно да ги употребува; - да прави разлика меѓу простите и сложените глаголски форми.	Сложени глаголски форми Минато неопределено свршено и несвршено време (перфект) Идно време (футур) Можен начин	Минато неопределено свршено и несвршено време (перфект) Идно време (футур) Сум-конструкции Има-конструкции Можен начин	Вежби од соодветно избрани текстови каде ќе се изврши трансформација на глаголи во сите сложени глаголски форми. Самостоен избор на ученикот на текстови каде се употребени сложени глаголски форми.

Глаголиџе во актуелните учебници по Македонски јазик за предметната настава

Според официјалната интернет-страница² за нарачка на учебници за предметите во основното и во средното образование, којашто е воспоставена од Министерството за образование и наука на Р Македонија, во делот за основно образование – шесто одделение може да се забележи дека учениците по предметот Македонски јазик работат со учебникот *Учебник по македонски јазик за VI одделение*³ од Снежана Велкова и од Соња Јовановска. На истата интернет-страница е даден уште еден учебник по Македонски јазик наменет за учениците

²<http://www.e-ucebnici.mon.gov.mk/>, пристапно на 4. 10.2019 година.

³http://www.e-ucebnici.mon.gov.mk/pdf/Makedonski_6.pdf, пристапно на 4. 10.2019 година. Велкова, Сн., Јовановска, С. 2011. *Учебник по македонски јазик за VI одделение*. Скопје: Министерство за образование и наука на Република Македонија.

од другите заедници⁴ во Македонија што не се мнозинство во земјата и на кои македонскиот јазик не им е мајчин. Станува збор за учебникот *Македонски јазик за VI одделение за учениците од другите заедници*⁵ од Зора Андоновска и од Сузана Кулеска. За истражувањето се служевме со *Учебникот по македонски јазик за VI одделение* од Велковска и од Јовановска, меѓу другото и поради фактичката состојба на терен⁶.

Така, според споменатиот учебник, а во согласност и со наставната програма по Македонски јазик за шесто одделение, учениците се запознаваат со граматичката категорија начин кај глаголите. Авторките во учебникот ги наведуваат исказниот, можниот и заповедниот начин, давајќи примери за нивното образување.

Во седмото одделение учениците можат да работат според два учебници по Македонски јазик и тоа: *Македонски јазик за VI одделение за основно образование*⁷ од Снежана Велкова и од Соња Јовановска и *Македонски јазик за VI одделение основно образование*⁸ од Билјана Димковска и од Сузана Цветковиќ.

Според учебниците за седмото одд. учениците се запознаваат со граматичката категорија *вид*, а се посветува внимание и за граматичките категории: *лице, број и време*.

Во осмо одделение по предметот Македонски јазик може да се работи според три учебници⁹. Првиот понуден учебник е учебникот *Македонски јазик за VII одделение за основно образование*¹⁰ од Снежана Велкова и од Соња Јовановска. Вториот учебник е учебникот *Македонски јазик за VII одделение за*

⁴Предметот го доби овој назив во 2003 година, кој претходно се именуваше Македонски јазик за учениците од националностите (Алексова 2009: 32).

⁵http://www.e-ucebnici.mon.gov.mk/pdf/Makedonski_zaednici_6.pdf, пристапно на 4. 10.2019 година. Андоновска, З., Кулеска, С. 2011. *Македонски јазик за VI одделение за учениците од другите заедници*. Скопје: Министерство за образование и наука на Република Македонија.

⁶ Во Штип и во Штипско најголем број ученици, кои се припадници на малцинските заедници, се ученици од турска националност. Во околината на Штип во услови на поголем број ученици од турската заедница се формираат паралелки и се одвива настава на наставен турски јазик. Според фактичката состојба на терен, овие ученици следат настава на мајчиниот јазик до IV одделение.

⁷http://www.e-ucebnici.mon.gov.mk/pdf/makedonski_jazik_6_sv_sj.pdf, пристапно на 4. 10.2019 година. Велкова, С., Јовановска, С. 2009. *Македонски јазик за VI одделение за основно образование*. Скопје: Министерство за образование и наука на Република Македонија.

⁸http://www.e-ucebnici.mon.gov.mk/pdf/makedonski_jazik_6_bd_sc.pdf, пристапно на 4. 10.2019 година. Димковска, Б., Цветковиќ, С. *Македонски јазик за VI одделение основно образование*. Скопје: Министерство за образование и наука на Република Македонија.

⁹Во моментот по предметот Македонски јазик за учениците на другите заедници за одредено одделение или година (VII, VIII) може да има по два или повеќе учебници. Причината ја наоѓаме во тоа што сè уште се актуелни учебници сработени според старите наставни програми, а се користат и учебниците сработени според (новите) наставните програми за деветгодишното основно образование. Учебниците се сработуваат откако наставните програми ќе бидат официјализирани (Алексова 2009: 33).

¹⁰http://www.e-ucebnici.mon.gov.mk/pdf/makedonski_jazik_7_sv.pdf, пристапно на 31.1.2018 година. Велкова, С., Јовановска, С. *Македонски јазик за VII одделение за основно образование*. Скопје: Министерство за образование и наука на Република Македонија.

осумгодишно основно образование¹¹ од Стојка Бојковска, Гордана Алексова, Димитар Пандев и од Косара Гочкова и третиот учебник е *Македонски јазик за седмо одделение за осумгодишно основно образование*¹² од Томе Богдановски.

Според овие учебници, во осмо одд. учениците се запознаваат со *безличниите глаголи* и со *неличниите глаголски форми* (*глаголската л-форма*, *глаголскиот прилог*, *глаголската именка* и *глаголската приставка*).

Во деветто одделение, пак, по предметот Македонски јазик се работи според еден учебник, а тоа е учебникот *Македонски јазик за VIII одделение*¹³ од Снежана Велкова и од Соња Јовановска. Од аспект на глаголите, ќе споменеме дека во деветтото одделение учениците се запознаваат со *сложениите глаголски форми*, односно со *перфективниот*, *футурниот* и *можностниот начин*.

За глаголите од анонимните тестови¹⁴ по македонски јазик за одделенијата од предметната настава

1. Менувајте го глаголот **јаде** во форма за 2 лице еднина¹⁵:

сегашно време	
идно време	
минато време	
можен начин	
заповеден начин	

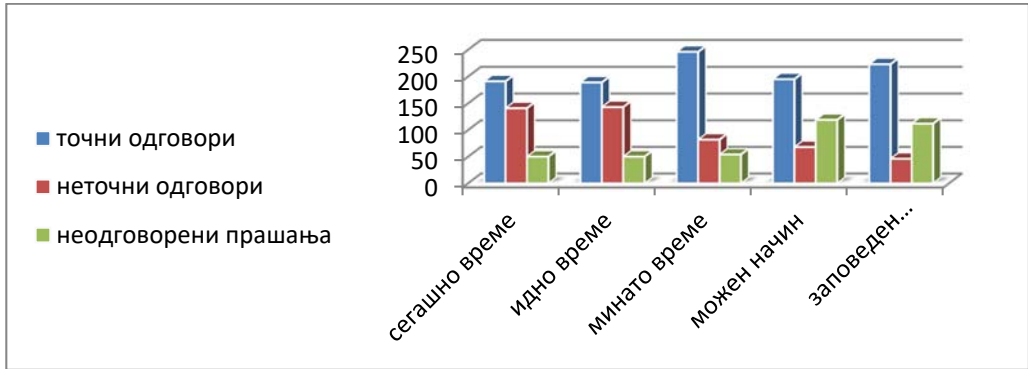
¹¹http://www.e-ucebnici.mon.gov.mk/pdf/makedonski_jazik_7_sb.pdf, пристапно на 31.1.2018 година. Бојковска, Ст., Алексова, Г., Пандев, Д., Гочкова, К. 2009. *Македонски јазик за VII одделение за осумгодишно основно образование*. Скопје: Министерство за образование и наука на Република Македонија.

¹²http://www.e-ucebnici.mon.gov.mk/pdf/makedonski_jazik_7_tb.pdf, пристапно на 31.1.2018 година. Богдановски, Т. *Македонски јазик за седмо одделение за осумгодишно основно образование*. Скопје: Министерство за образование и наука на Република Македонија.

¹³http://www.e-ucebnici.mon.gov.mk/pdf/Makedonski_8_velkova.pdf, пристапно на 2.2.2018 година. Велкова, Сн., Јовановска, С. 2010. *Македонски јазик за VIII одделение*. Скопје: Министерство за образование и наука на Република Македонија.

¹⁴ Анонимните тестови се наменски составени и ни послужија при истражувањето за докторската дисертација на тема „Јазичните грешки по морфологија кај учениците во основното образование во Штипско“.

¹⁵ Вежбата е правена врз основа на вежба плус под а) од Практикумот по морфологија на македонскиот литературен јазик од Татјана Гочкова-Стојановска (2008: 86).

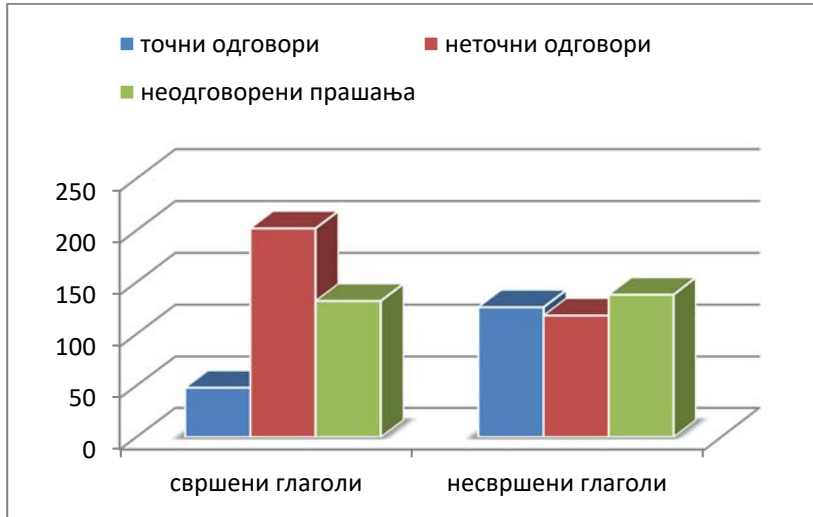

	точни одговори	неточни одговори	неодговорени прашања
сегашно време	191	141	50
идно време	189	143	50
минато време	246	82	54
можен начин	195	68	119
заповеден начин	223	46	112

2. Следните глаголи распределете ги во низата во која припаѓаат: **реди, роди, затвори, пали, падне, работи, оди, купи, појде, чита**¹⁶.

свршени глаголи	
несвршени глаголи	

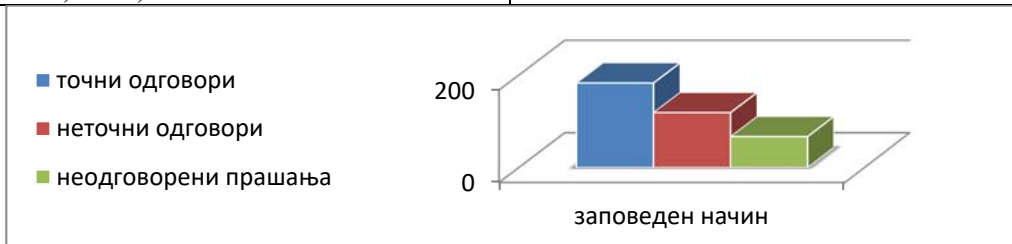
¹⁶ Вежбата е подготвена според вежби од учебникот Македонски јазик за VI одделение за основно образование од Снежана Велкова и од Соња Јованова (2009: 101) и од Практикумот по морфологија на македонскиот литературен јазик од Татјана Гочкова-Стојановска (Гочкова-Стојановска 2008: 50).

	точни одговори	неточни одговори	неодговорени прашања
свршени глаголи	48	202	132
несвршени глаголи	126	118	138

3. Образувајте форми за **заповеден начин** од прикажаните глаголи¹⁷:

глаголи	заповеден начин
чува, качува, вика	
шије, крие, чуе	
сече, јаде, погледне	
плови, седи, објасни	
стои, спои, освои	

¹⁷ Вежбата е подготвена според вежба од учебникот Македонски јазик за VII одделение за осумгодишно основно образование од Стојка Бојковска, Гордана Алексова, Димитар Пандев и од Косара Гочкова (Бојковска, Алексова, Пандев, Гочкова 2009: 31).

	точни одговори	неточни одговори	неодговорени прашања
заповеден начин	183	119	67

4. Менувајте го глаголот **слуша** во форма за **3 лице еднина**¹⁸:

	3 лице еднина
сегашно време	
минато определено несвршено време	
минато определено свршено време	
заповеден начин	
глаголска л-форма	

Категорија	точни одговори	неточни одговори	неодговорени прашања
сегашно...	241	48	80
МОНВ	113	139	117
МОСВ	66	174	129
заповеде...	37	223	109
глаголска...	216	46	107

	точни одговори	неточни одговори	неодговорени прашања
сегашно време	241	48	80
МОНВ	113	139	117
МОСВ	66	174	129
заповеден начин	37	223	109
глаголска л-форма	216	46	107

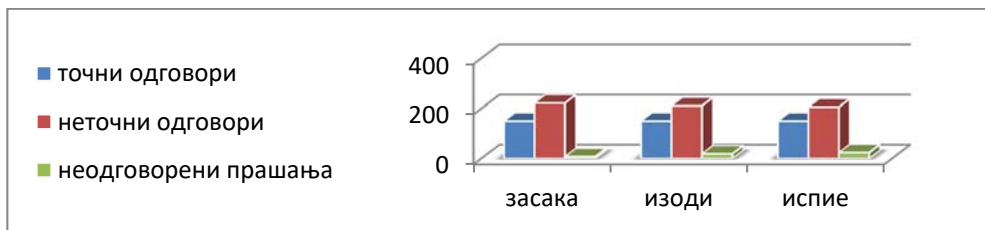
5. Пополнете ја табелата¹⁹:

минато неопределено свршено време	
а-група: засака	
еднина	множина
1л.	1л.

¹⁸ Вежбата е подготвена според вежба од Практикумот по морфологија на македонскиот литературен јазик од Татјана Гочкова-Стојановска (Гочкова-Стојановска 2008: 86).

¹⁹ Вежбата е подготвена според вежба од Практикумот по морфологија на современиот македонски јазик од Татјана Гочкова-Стојановска (2008: 73).

2л.	2л.
3л.	3л.
и-група: изоди	
еднина	множина
1л.	1л.
2л.	2л.
3л.	3л.
е-група: испие	
еднина	множина
1л.	1л.
2л.	2л.
3л.	3л.

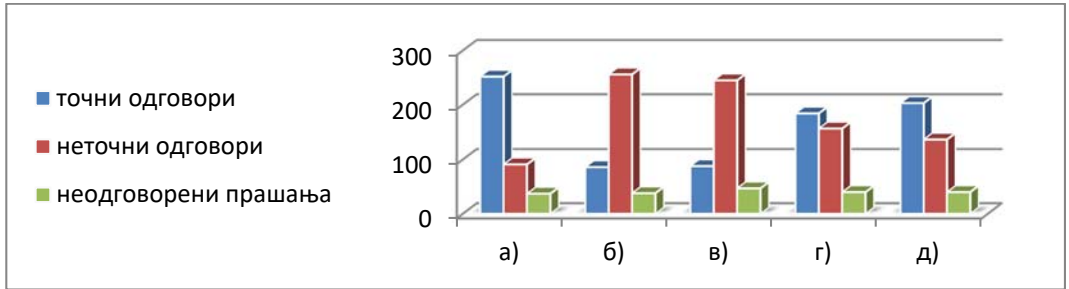

	точни одговори	неточни одговори	неодговорени прашања
засака	150	222	8
изоди	150	211	19
исписе	150	206	24

6. Глаголите во заградата употребете ги во **минато неопределено време**²⁰:

- Тој често _____ (**слуша**) цез-музика.
- Често _____ (**зборува, 1 лице множина**) за тебе во последно време.
- Дали _____ (**помине, 2 лице множина**) оттаму.
- Тој _____ (**дојде**) од далеку за да го посети својот роден крај.
- Тие не _____ (**се плаши**) од вистината, туку од тоа што ќе се случуваше потоа.

²⁰ Вежбата е препишана од Практикумот по морфологија на современиот македонски јазик од Татјана Гочкова-Стојановска (2008: 76).

	точни одговори	неточни одговори	неодговорени прашања
а)	252	91	37
б)	86	256	38
в)	88	245	47
г)	184	156	40
д)	203	137	40

7. Дадените реченици се во минато неопределено време. Трансформирајте ги во **идно време**²¹.

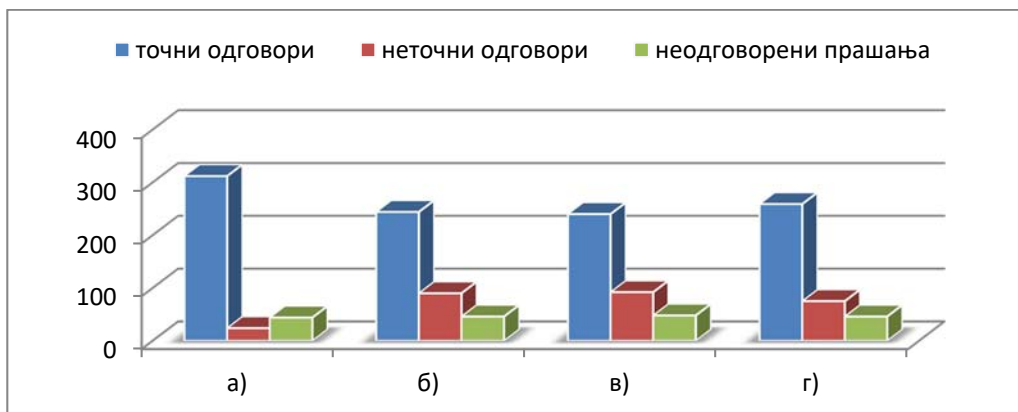
а) Јас сум го гледал филмот „Титаник“.

б) Гостите доцнеле еден час.

в) Сме тренирале цело попладне.

г) Мартин ја прочитал книгата.

²¹ Вежбата е подготвена според вежба од учебникот Македонски јазик за VIII одделение од Снежана Велкова и од Соња Јованова (2010: 19).

	точни одговори	неточни одговори	неодговорени прашања
а)	312	24	44
б)	244	90	46
в)	240	92	48
г)	259	75	46

Анализа на резултатите

Предмет на истражувањето во овој труд е усвојувањето на глаголите од страна на учениците во предметната настава (од VI до IX одд.) во Штипско. Како што е познато од наставните програми по Македонски јазик, единствено глаголите од менливите зборовни групи се среќаваат во сите одделенија од предметната настава. Токму тоа беше причината глаголите и граматичките категории што ги разликуваат да бидат предмет на анализирање по овој повод.

Вежбите што ни послужија за истражувањето се преземени од наменски составени тестови по Македонски јазик, кои ги користевме и при истражувањето за докторската дисертација на тема „Јазичните грешки по морфологија кај учениците во основното образование во Штипско“. Вежбите се целосно или делумно преземени, главно, од училишната литература по Македонски јазик или, пак, се наменски составени и прилагодени кон нашите истражувачки цели, како и кон возраста на целната група ученици.

Важно е да се спомене дека осум ученици (од вкупно 1513 вклучени во тестирањето) се ученици од турската националност, кои следеле настава на мајчиниот јазик – турски (до IV одд.), при што преминале во настава со наставен македонски јазик (за нив – *јазикот на средината*), слушајќи го предметот Македонски јазик двапати неделно. Состојбата на следење настава на турски јазик до одредено одделение, а потоа преминување во настава на македонски јазик, е почеста во селата и во помалите градови поради немање виши одделенија или средно училиште на наставен турски јазик во нивното

место или во блиската околина (Леонтиќ 2013: 155²²). Оттука произлегува дека е потребно да се организира настава на наставен мајчин јазик (во овој случај *џурскиот*) во вишите одделенија и во средните училишта, а тоа значи дека е потребно да се формираат специјализирани наставни програми по предметите за учениците од другите заедници за посебните јазици (пр. *Наставна програма по предметот Македонски јазик за учениците – родени говорители на џурскиот јазик* и сл.), а според тоа и специјализирани учебници и учебни помагала.

Во истражувањето по овој повод предвид беа земени седум вежби²³ од наменски составените тестови по Македонски јазик. Како што може да се забележи вежбите се од различен тип, се среќаваат главно посложени, со две или со повеќе барања, но и поедноставни – со едно барање.

Од анализата на резултатите се покажа следново:

Првата прикажана вежба е преземена од тестот за шесто одд. од која треба да се издвојат примерите: *мораш да јадеш; џој мош ќе јаде*, кои ги забележавме во дел од тестовите како форми за заповеден начин (првиот пример), односно можен начин (вториот пример). *Мош* е скратена форма од модалниот збор *можеби*, во штипскиот говор, кој важи за говор со изразена економичност во зборувањето (особено во разговорниот стил), што води до скратување на некои зборови.

Од наредната вежба, која е преземена од тестот за седмо одд.²⁴ може да се забележи дека големиот број неточни одговори кај свршените глаголи се должи на определување на глаголите *џадне* и *џојде* како несвршени. Според Велјановска, Дучевска, Танушевска и Тофоска (Велјановска, Дучевска, Танушевска, Тофоска 2007: 13), со суфиксот *-не* се образуваат свршени од несвршени глаголи, што го менува значењето на мотивирачкиот глагол. Оваа наставка или само го менува видот на глаголот, образувајќи форми што значат моментно извршување на дејството или, пак, внесува и извесна нијанса во лексичкото значење на глаголот (Бл. Конески 2004: 390).

Во следната вежба, која е преземена од тестот за осмо одд.²⁵, се бара да се образуваат форми за заповеден начин од прикажаните глаголи (чува, качува, вика; шие, крие, чуе; сече, јаде, погледне; плови, седи, објасни; стои, спои, освои). Во неа, дел од неточните одговори се однесуваат на пишување на формите: *сџои, сџои, освои* наместо *сџој, сџој, освој* за заповеден начин. Според Маленко (Маленко 2012: 184), заповедниот начин во штипскиот говор се образува со додавање на наставката *-ј* на глаголите со општ дел на вокал, додека глаголите со општ дел на консонант образуваат заповедна форма со вокалот *-и*. Според тоа *-ј* добиваат глаголите од *а-* и од *е-* група. Глаголите од *е-*

²² <http://eprints.ugd.edu.mk/8459/1/makedonski-prv-vtor-drug-jazik-2013.pdf>, пристапно на 29.1.2018 година.

²³ Во овој труд се опфатени вежбите во кои забележавме поголем број јазични грешки за анализа. Во анонимните тестови, кои ни послужија за истражувањето за дисертацијата, се застапени поголем број вежби поврзани со глаголите и со граматичките категории, кои ги разликуваат.

²⁴ Има тестирано вкупно 382 ученици од VII одд.

²⁵ Има тестирано вкупно 369 ученици од VIII одд.

група со завршок на општиот дел на консонат прават заповедна форма со *-и*. Во штипскиот говор интересни се формите: *ми, ѝи*, но и *миј, ѝиј*, како и *ој* од *оди* со испуштање на консонантот *-д-*, впрочем како што се добиени и формите: *ѝлеј, дај, јај*.

Во наредната вежба од истиот тест учениците го менуваа глаголот *слуша* според дадените барања и во 3 лице еднина. Најголем број од неточните одговори кај заповедниот начин се должат на пишување на формите за 2 лице еднина наместо за 3 лице еднина, па наместо *нека/да слуша*, пишувале *слушај*. Маленко (Маленко 2012: 185), за првото и за третото лице заповеден начин во штипскиот говор, споменува дека се образуваат со поврзување на сегашното време и *да* и *нека*. Според авторите на *Ойшїїаїиа ґрамаїїика* (Бојковска, Минова-Гуркова, Пандев, Цветановски 2008: 194), конструкциите со честичките *да* и *нека* и формите на сегашното време со своето значење на индиректна заповед или како повик за заедничко вршење на дејството се блиски до заповедниот начин, но тие не се заповедни форми.

Во следната прикажана вежба од тестот за осмо одд. во која се бара да се изменат понудените три глаголи во минато неопределено свршено време, во дел од тестовите, глаголите се менувани во минато определено време. Во други тестови, пак, во истата вежба се среќава двојство кај глаголот *изодил*: *сум изодел, си изодел, изодел*, но и *сум изодил, си изодил, изодил*. Во однос на двојството кај глаголот *оди*, Бл. Конески (Конески 2004: 371) во својата *Грамаїїика* го споменува следново: формата *одив* носи една нијанса на целосно опфаќање на глаголското дејство, тоа што придонесува и за извесно изгладување на реалната повторливост на дејството, содржана логички во дополнението *їпри дена* од примерот: *Јас одив їпри дена на нива*. Целосното опфаќање на дејството, значи, се налага над неговата стварна периодичност. Понатаму, авторот (Конески 2004: 371) продолжува: формата *одев* во реченицата: *Јас одев їпри дена на нива*, го претставува дејството во неговото одвивање и затоа, по извесен начин, поради повторливоста содржана во определбата, како да значи и извесно сумирање на повеќе дејства: *одев некви – одев вчера – одев денеска = одев їпри дена*; Во *Шїїїїскиоїи ґовор* (Маленко 2012: 189) се споменува дека употребата на глаголот *сум* во 3л. еднина и множина не е редовна, туку почесто отсуствува кај перфектот.

Од наредната вежба, која е преземена од тестот за деветто одд.²⁶ можеме да го издвоиме примерот: *Тој _____ (дојде) од далеку за да ґо їосеїїи своїоїи роден крај*, во кој, голем број ученици наместо *дошол*, ја пишувале глаголска форма *дојдел*, за која сметаме дека се работи за дијалектно влијание. Според Маленко (Маленко 2012: 186), кога станува збор за глаголската л-форма во штипскиот говор, кај глаголот *дојде* се среќаваат двојни форми. Така, се среќаваат формите *д'ошал, дош'ел*, покрај *д'ошол*. Во согласност кон напишаното, во штипскиот говор се среќаваат и формите *нашал, најдел* и сл. Во однос на употребата во реченица се изделуваат несвршените л-форми од свршените глаголи (*дојдел, кажал*). Тие не се самојстојни – одат само со некои

²⁶ Има тестирано вкупно 380 ученици од IX одд.

сврзници и честички (ако, да, ќе и др.): *ако дојдел, да дојдел, ќе дојдел*. Не може да се каже: *Тој дојдел* (Бојковска, Минова-Ѓуркова, Пандев, Цветковски 2008: 196), како што среќаваме во некои од тестовите.

И од последниот графикон може да се види дека во вежбата (од истиот тест) во која се бара дадените реченици од *мина̄но нео̄пределено време* да се трансформираат во *идно време*, најголем број неточни одговори се дадени кај третата реченица (*Сме̄ ӣренирале̄ цело̄ ӣо̄ладне̄ – Ќе̄ ӣренираме̄ цело̄ ӣо̄ладне̄*). Во некои тестови се забележува форма за *идно ӣрекажано време* во втората реченица, па, наместо *Гос̄ӣӣӣе̄ до̄цнеле̄ еден час – Гос̄ӣӣӣе̄ ќе̄ до̄цна̄ӣ еден час*, учениците пишуваат: *Гос̄ӣӣӣе̄ ќе̄ до̄цнеле̄ еден час*. Истата појава е забележана и кај следните две барања. Според Граматиката на Конески (Конески 2004: 496), во состав на идното прекажано време покрај *ќе* влегуваат и формите за перфект од глаголот. Авторот (Конески 2004: 497) наведува дека со идното прекажано време се прикажуваат дејства што му одговараат како на идно време така и на минато-идно време. Конески продолжува: како прекажано ова време се јавува во сите оние употреби што ни се веќе познати кај идно и минато-идно време.

Summary

The verb in Macedonian language has the most complex structure out of all the parts of speech. Since it belongs in those parts of speech that can change their form, several grammatical categories are distinguished in the verb only. The verb is also represented as a methodical curriculum unit for the school subject – Macedonian language. The target group of the research are the students from 6th, 7th, 8th and 9th grade of Shtip area. It should be mentioned that the tasks that are analysed on this occasion are taken from a purposely made language test. Our purpose was to see if students have trouble adopting the verb's grammatical categories.

Литература

Биро за развој на образованието при Министерството за образование и наука на РМ <http://bro.gov.mk/index.php?q=osnovno-obrazovanie>, 16.2.2018.

Богдановски Т. 2009. *Македонски јазик за седмо одделение на осумгодишно̄но основно образование*. Скопје: Министерство за образование и наука на Република Македонија.

Бојковска Ст., Пандев Д., Минова-Ѓуркова Л., Цветковски Ж. 2008. *О̄ӣӣӣа̄ г̄рама̄ӣика на македонскиот̄ јазик*. Скопје: Просветно дело АД.

Бојковска Ст., Алексова Г., Пандев Д., Гочкова К. 2009. *Македонски јазик за VII одделение за осумгодишно основно образование*. Скопје: Министерство за образование и наука на Република Македонија.

Велкова Сн., Јовановска С. 2010. *Македонски јазик за VIII одделение*. Скопје: Министерство за образование и наука на Република Македонија.

Велкова Сн., Јовановска С. 2011. *Учебник ӣо македонски јазик за VI одделение*. Скопје: Министерство за образование и наука на Република Македонија.

Велкова Сн., Јовановска С. *Македонски јазик за VII одделение за основно образование*. Скопје: Министерство за образование и наука на Република Македонија.

Видоески Божидар. 1998. *Дијалектѝиѝе на македонскиоѝ јазик* (том I). Скопје: Македонска академија на науките и уметностите.

Гочкова-Стојановска Т. 2008. *Практѝикум ѝо морфолоѝија на македонскиоѝ лиѝераѝурен јазик*. Скопје: Филолошки факултет „Блаже Конески“.

Конески Бл. 2004. *Грамаѝика на македонскиоѝ лиѝераѝурен јазик*. Скопје: Просветно дело.

Леонтиќ М. 2013. „Македонскиот јазик во образовниот процес кај турската националност во Македонија“. *Прв, виѝор, друѝ јазик: хрваѝско-македонски сѝоредби*. Zagreb: Filozofski fakultet и Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Филолошки факултет „Блаже Конески“.

Маленко Б. 2012. *Шѝиѝскиоѝ ѝовор*. Скопје: Институт за Македонски јазик „Крсте Мисирков“.

Ivić M. 1975. *Pravci u lingvistici*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.